
Komentovaný pětijazyčný deník přibližuje kavalírskou cestu českého šlechtice

Studie a komentovaný pětijazyčný deník přibližují kavalírskou cestu českého šlechtice

Monografie Heřman Jakub Černín na cestě za Alpy a Pyreneje I.–II. autorského kolektivu [Zdeňka Hojdy](#) přináší podrobnou studii Černínovy výpravy v kontextu barokní Evropy a nabízí šlechticův deník v edičně zpracovaném originálu a zrcadlovém překladu. Docenta Hojdu jsme u vydání této více než šestnáctisetstránkové publikace trochu vyzpovídali.

Kde se objevila myšlenka vydání cestovního deníku Jakuba Černína?

V českých archivech a knihovnách se dochovala necelá dvacítká cestovních deníků a jejich zlomků z „klasického“ období kavalírských cest, tedy zhruba z let 1620–1750. Ten Černínův je ale mezi nimi v několika směrech jedinečný – a to rozhodlo o jeho výběru.

K jeho specifickým kvalitám patří spontaneita: deník si psal sám mladý kavalír (což zdaleka nebylo pravidlem), který nás svědomitě informuje o průběhu své cesty, aniž by zatěžoval denní zápisy přemírou vyčtených či vyslechnutých informací. Běžná není ani komplexní povaha deníku, jež vyplývá z programu Černínovy cesty, během které se poměrně pravidelně střídaly tranzitní cestovní etapy a „výlety“ někdy vysloveně „turistického“ charakteru s dlouhými mnohaměsíčními pobyty (Florence, Řím, Turín, Madrid). Jedny i druhé vyžadovaly odlišný „styl“ záznamů.

V jednom pak zůstává cestovní deník Heřmana Jakuba Černína zcela výjimečný – a sice ve své mnohojazyčnosti. S přechodem hranic a vstupem do „nové“ země změnil Heřman Jakub vždy okamžitě také jazyk svých zápisků. Deník si vedl postupně česky, německy, italsky, francouzsky a španělsky. Ovládnutí základních „kulturních jazyků“ té doby, italštiny a francouzštiny, sice patřilo v 17. a 18. století k běžným požadavkům na mladého kavalíra a bylo i

jedním z hlavních účelů nákladné kavalírské cesty, deník si však mladíci – nebo jejich hofmistři – psali zpravidla ve své mateřštině, německy, případně latinsky. Jen v Černínových záznamech tak máme jedinečnou možnost sledovat vyjadřovací schopnosti a „pokroky“, které během cesty kavalír v jazycích učinil.

Další vzácnou okolností je dochování deníku ve třech mírně odlišných verzích, vedle už zmíněného autografu Heřmana Jakuba Černína existují ještě zápisky zasílané průběžně domů otci Humprehtu Janovi a konečně i čistopisná, avšak nedokončená verze, jež vznikla až po návratu z cest a měla se stát jakýmsi oficiálním „pamětním spisem“.

Ale abych se vrátil k otázce: Černínův deník nás prostě okouzluje, a protože dříve z něj byly vydány jen malé ukázky, před osmi lety jsme se definitivně rozhodli zpřístupnit jej vcelku, s kritickým aparátem a komentáři.

Jak probíhalo sestavování autorského kolektivu?

Vlastně velmi přirozeným způsobem. Většina spoluautorek jsou mé bývalé studentky, dnes už většinou vyprofilované badatelky, jazykově skvěle vybavené, které se dějinami cestování původně zabývaly ve svých studentských pracích. Kolektiv výborně doplnila českobudějovická historička a hispanistka Milena Hajná.

Můžete nastínit, jaké informace se čtenář v první části monografie dozví?

Inu, to je na dlouhou odpověď, zkusím to stručně. První svazek se dělí do tří částí. V té první jsme se pokusili rekonstruovat životní běh hlavního protagonisty Heřmana Jakuba Černína a krátce nastínit i historii vzestupu černínského rodu v 17. století.

Druhá část by měla čtenáři nabídnout ucelený přehled o cestování v 17. století ve všech jeho důležitých aspektech: mluví se tu o cestách, dopravních prostředcích, hostincích, finančních převodech – a ovšem hlavně o tom, co bylo podstatné pro cestující kavalíry, tedy proč se na tyto nákladné cesty vydávali; o studiu, o pobytech u dvorů, z nichž si měl mladý šlechtic odnést znalost ceremoniálu a vůbec potřebné sociální dovednosti. Kavalíři si osvojovali určitou kulturu, která byla vlastně společná jejich stavu napříč střední a západní Evropou.

Konečně třetí část, která je nejrozsáhlejší, představuje nejdůležitější města a regiony, které Černín navštívil, ovšem očima cestovatelů 17. století. Vypovídá o tom, jakýma očima viděli mladíci ze střední Evropy tento cizí, ale zároveň na základě jejich dosavadní výchovy a vzdělání v mnohém povědomý „svět“, zejména italské a francouzské země. Vše je přitom pochopitelně založeno nejen na výpovědi „našeho“ deníku, ale na množství dalších srovnávacích pramenů; popis podoby daného města pak na sekundární literatuře – často desítkách knih a odborných článků k jednomu místu.

Opatřit pětijazyčný cestovní deník překlady a poznámkami muselo být nesmírně obtížné. Jak probíhaly práce na překladech?

Na počátku stálo rozhodnutí vydat deník v originálním znění, což znamenalo vyrovnat se s odlišnými edičními zvyklostmi ve všech pěti jazycích a současně si řadu pravidel flexibilně vytvořit, neboť pro mnohé problémy žádný precedens prostě neexistuje. Jde přece jen o jazykový stav 17. století, který se někdy dost podstatně liší od dnešního úzu. Naši práci dále komplikoval rozkolísaný dobový pravopis v podání pisatele, který nebyl ve všech užívaných jazycích stejně „doma“, postupně se během pobytu v dané řeči také zdokonaloval. Ale s pomocí kolegů a přátel jsme to snad nějak zvládli, vyzdvihnout zaslouží zejména odborná pomoc kolegy Alessandra Catalana, neboť italština v deníku výrazně převažuje.

Komu je publikace určena?

Kniha by neměla být určena jen kolegům v oboru, i když právě od nich se nám zatím dostává velmi lichotivých ohlasů. Například profesor Thomas Winkelbauer, ředitel našeho „sesterského“ pracoviště na Vídeňské univerzitě, tj. Institutu pro rakouský dějepis, napsal: „Neznám žádný jiný ani přibližně takto důkladně analyzovaný a do kontextu uvedený pramen (ego-dokument) 17. století. Je to vzorové, ale vzhledem k enormnímu vynaložení sil a času také sotva opakovatelné.“ Když jsme se ale rozhodli deník také přeložit, mysleli jsme pochopitelně i na širší čtenářské vrstvy, na ty, kteří třeba

nebudou číst celý poznámkový a komentářový aparát, ale Černínův deník je může inspirovat například k jinému a možná hlubšímu prožitku z vlastního cestování.

Doc. PhDr. Zdeněk Hojda, CSc., vystudoval na FF UK obory archivnictví a historii. Působil jako vedoucí Archivu Národní galerie v Praze, od roku 1991 vyučuje na katedře pomocných věd historických a archivního studia. Zaměřuje se na období raného novověku, výtvarnou kulturu, dějiny sběratelství či dějiny cestování.